

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПРОФЕСІЙНИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМІНЬ

Розроблено методику формування професійних психолого-педагогічних умінь за допомогою застосування методів активізації пізнавального процесу. Запропоновано схему цієї методики і короткий опис етапів. В узагальненому виді приведений зміст занять.

The technique of formation of professional psychological and pedagogical skills by means of application of methods of activization of cognitive process is developed. The circuit of this technique and the brief description of stages is offered. The contents of employment is represented in a general view.

Постановка проблеми.

Входження України у Болонський процес і зв'язані з цим зміни в системі освіти припускає удосконалення процесу професійної підготовки педагогічних кадрів. Отже, досить актуально встає проблема необхідності розробки інноваційних методик з педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень.

Проблема удосконалення форм і методів професійної підготовки вчителів з метою допомогти їм у професійній діяльності швидко включитися в навчально-виховний процес і забезпечити його якісний результат висвітлювалась в працях О.А. Абдуліної, Г.О. Балла, С.У. Гончаренка, М.Б. Євтуха, О.П. Кондратюка, В.І. Лугового, В.К. Майбороди, Ю.І. Мальованого, А.С. Макаренка, О.В. Матвієнко, І.М. Мельникової, Н.Г. Ничкало, С.О. Нікітчиної, В.О. Сластьоніна, М.І. Сметанського, С.О. Сисоєвої, О.В. Сухомлинської та ін. Проблеми модернізації змісту вищої педагогічної освіти і обґрунтування сучасних вимог до підготовки майбутніх учителів проаналізовано у роботах В.П. Андрущенко, Я.Я. Болюбаша, В.Г. Кременя та ін. Розвиток педагогічної майстерності учителя в освітньому просторі інших країн досліджується в роботах таких учених, як Н.В. Абашкіна, О.Н. Джуринський, Я.С. Колібабюк, Т.С. Кошманова, М.П. Лещенко, Н.М. Лізунова, Л.П. Пуховська, Р.М. Роман, С.М. Романова та ін.

Виділення невирішених раніше частин проблеми.

Проведені дослідження дозволили нам зробити висновок про те, що існує досить велика кількість умінь, які можна віднести до професійно-педагогічних і, як наслідок, можна перелічити методики щодо їх формування. Однак, відсутність цілісного підходу до проблеми психолого-педагогічної підготовки у вузі, а також недостатня вивченість теоретико-методологічних основ активізації пізнавальної діяльності викликало необхідність у вивченні цих питань.

Ціль статті складається в розробці узагальненої методики формування професійних психолого-педагогічних умінь за допомогою активізації пізнавальної діяльності.

Узагальнивши результати досліджень праць В. Андрущенко [1], Я.Я. Болюбаша [2], Г.В. Гунди [3], І.А. Зязюна [4], В.О. Ковальчук [5] та ін., а також спираючись на розроблену нами раніше методику формування умінь розв'язувати педагогічні задачі, була виділена методика формування професійних психолого-педагогічних умінь. Схема методики приведена на рисунку 1.

Схема складається з взаємопов'язаних елементів, які відображають наступні етапи: інформування (виклад теоретичного матеріалу), формування (придбання знань, умінь і навичок), творча самореалізація в самостійній діяльності. Слід зазначити, що на кожному етапі використовувалися свої методи активізації пізнавальної діяльності. Етап формування складався з трьох підетапів: організаційно-інформувальний, формування знань, умінь і навичок, рефлексія.

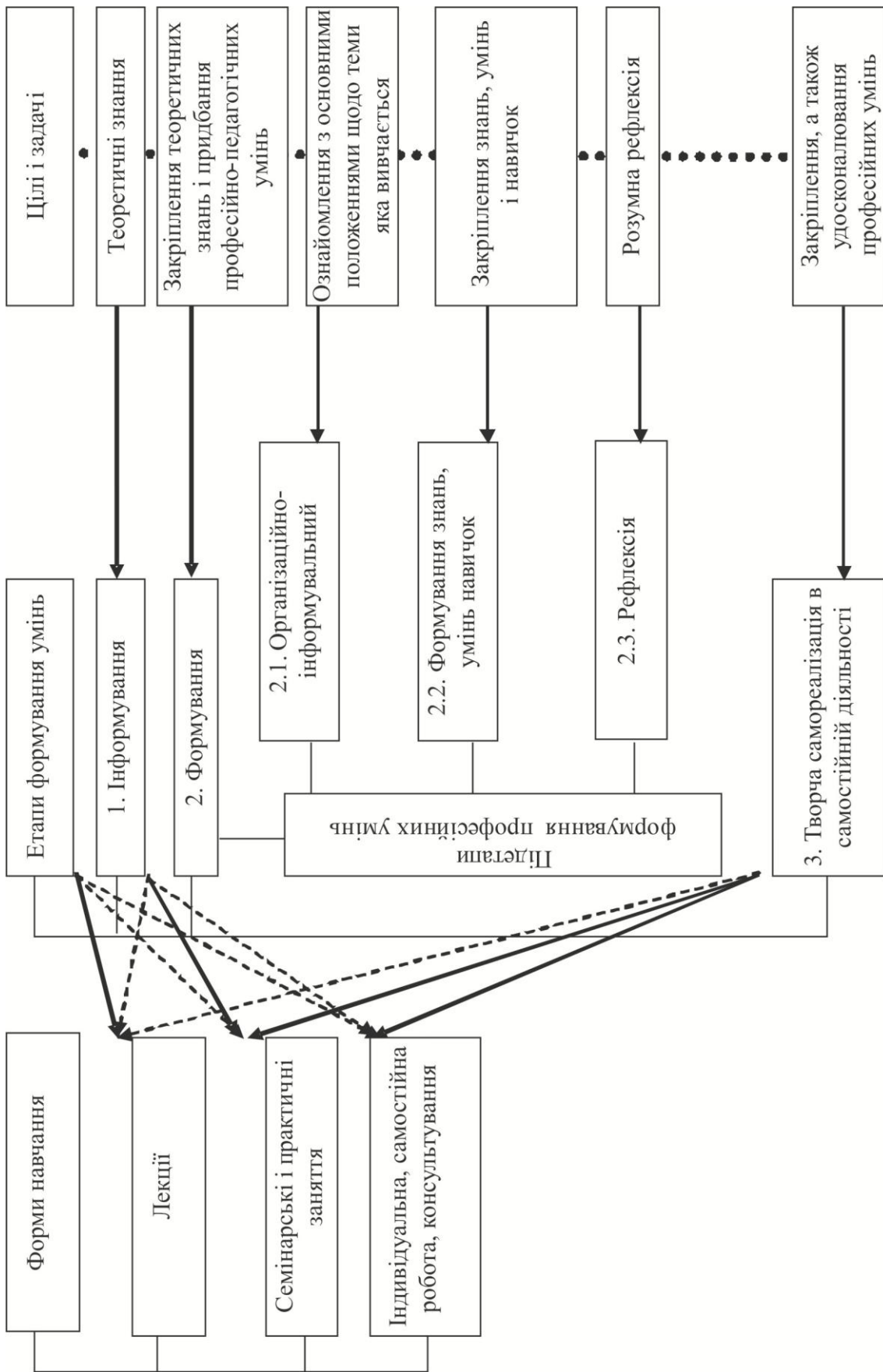

Рис. 1. Методика формування професійних психолого-педагогічних умінь.

Деталізуємо перераховані етапи.

1. Етап інформування.

Метою етапу інформування є розгорнутий системний виклад теоретичного матеріалу. Реалізація цього етапу головним чином здійснювалася на лекційних заняттях і закріплювалася на семінарських і практичних заняттях, а також у процесі виконання студентами визначених самостійних і науково-дослідних завдань.

У процесі навчання, як правило, висувалася мета засвоєння студентами визначень, класифікацій, основних психолого-педагогічних категорій, а також ознайомлення студентів з різними науковими школами активізації пізнавальної діяльності і їхнього впливу на формування психолого-педагогічних умінь у ході підготовки педагогів.

Вивчення практичного стану проблеми формування професійних психолого-педагогічних умінь переконало нас у тім, що орієнтація студентів тільки на механічне повторення педагогічних дій, за шаблоном, без осмислення своїх дій у конкретній ситуації мало ефективна. Така форма підготовки майбутніх учителів приводить до погіршення їхньої підготовки як професіоналів, оскільки наукові положення педагогічних дисциплін засвоюються на рівні неосмислених дій, без творчого підходу, на рівні догматичного представлення про зразок занять. Ми також помітили, що при використанні пасивних форм навчання студенти частіше залишаються на рівні чи імітаторів коментаторів педагогічних дій, ми ж прагнули розвинути творчу активність майбутнього вчителя.

2. Етап формування.

Основна мета цього етапу полягала в закріпленні теоретичних знань і формуванні практичних професійних психолого-педагогічних умінь. Етап формування реалізовувався на практичних заняттях через три підетапи: організаційно-інформувальний, безпосереднє формування знань, умінь і навичок. Частково формування здійснювалося на лекційних, а також у самостійній діяльності.

2.1. Організаційно-інформувальний підетап.

На організаційно-інформувальному підетапі передбачалося ознайомлення з темою заняття, коротке повторення раніше вивченого теоретичного матеріалу, а також рішення організаційних питань, зв'язаних із проведенням семінарсько-практичного заняття.

2.2. Формування знань, умінь і навичок.

На етапі формування студентам пропонувалося взяти участь у спільних іграх з теоретичних питань лекційних занять, а також на основі додаткової підготовки з теми заняття. Логічний аналіз і прогнозування результатів можливих варіантів рішень – основна мета цього підетапа. На практичних заняттях студентами виконувалися завдання із застосування визначеного набору контрольних питань, використання проблемних ситуацій і методу консультування, вправи на виділення рівнозначних елементів, схематичне, графічне виділення проблем, завдання на розвиток уваги, на уміння відзначати нюанси і дрібні деталі, завдання з виявлення протиріч і можливих причин виникнення проблеми. Застосовувалися завдання для настроювання на розв'язування проблеми, вправи із застосуванням ілюстрацій, завдання на стимулювання процесу досягнення цілей, гри з використанням особливої форми стимулів (за допомогою афоризмів). У ході цього підетапу студенти виконували завдання на формування теоретичних знань (“Шматочки” (“Пазлы”)).

2.3. Рефлексія.

У завершенні семінарсько-практичного заняття передбачалася розумна рефлексія. Всі учасники заняття міркували над своїм станом, робили висновки про те, які знання й уміння сформовані, а в яких відзначений явний пробіл і на якому рівні.

Ціль цього підетапу полягає в тому, щоб студенти навчилися приводити у відповідність планований і реальний навчально-виховний процес.

У ході рефлексії студенти міркували, проводили самопостереження, самопізнання своїх власних дій за аналізом виконання педагогічних завдань, формуванню психолого-педагогічних умінь.

3. Етап творчої самореалізації в самостійній діяльності.

Етап творчої самореалізації в самостійній діяльності здійснювався на практичних заняттях, а також у виді індивідуальної і самостійної роботи, консультуванні, частково в схованій формі на лекційних заняттях. Метою цього етапу є закріплення й удосконалювання професійних психолого-педагогічних умінь.

Необхідність уведення творчого компонента була нами обґрунтована експериментально, саме тому нами був уведений творчий компонент.

У процесі навчання студенти самостійно вивчали додатковий матеріал, виконували творчі домашні завдання, перевірка яких здійснювалася на практичних заняттях. На лекційних заняттях студенти задавали творчі питання.

Семінарсько-практичні заняття присвячувалися закріпленню теоретичного матеріалу і формуванню професійних психолого-педагогічних умінь. Основна частина занять проходила в проблемно-ігровій формі. На окремих заняттях використовувалося музичне супроводження для створення атмосфери відповідного темі заняття.

У процесі всього періоду навчання на заняттях використовувався дидактичний матеріал, що активізував пізнавальну активність студентів у виді дидактичних засобів навчання. Нами були підготовлені плакати зі схемами і таблицями, фотографії, барвистий роздавальний матеріал.

Створення довірчих відносин, досягнення найкращого взаєморозуміння, розкріпачення учасників занять досягалося шляхом вільного переміщення студентів по аудиторії, якщо того вимагало виконання завдання.

Відмінною рисою розробленої нами узагальненої методики є її сумісність з різними психолого-педагогічними дисциплінами. Основні її елементи припустимі до застосування як на лекційних, так і на семінарсько-практичних заняттях у ході підготовки вчителів.

Виявлення психолого-педагогічної готовності учителів до професійної діяльності здійснювалося за допомогою наступних методів.

1. Методи для визначення рівня сформованості ознак критерію теоретичної майстерності:

- письмове й усне опитування студентів педагогічних факультетів і магістрантів на заняттях з психолого-педагогічних дисциплін;
- бесіда зі студентами педагогічних факультетів і магістрантами, спостереження за їхньою активністю й аналіз відповідей на поставлені питання під час обговорення.

2. Методи для визначення рівня сформованості ознак критерію педагогічної грамотності (сполучення теоретичної і практичної майстерності):

- письмовий контроль;
- спостереження за поведінням студентів педагогічних факультетів і магістрантами в ході практичних занять;
- аналіз рішень педагогічних задач, запропонованих студентами і магістрантами як в усній, так і в писемній формі.

3. Методи для визначення рівня сформованості ознак критерію практичної майстерності

- тестування за спеціально розробленим автором даного дослідження тестам;
- усне виконання творчих завдань за моделюванням педагогічних ситуацій;
- спостереження за поведінням студентів педагогічних факультетів і магістрантами в ході проведення ділових ігор за рішенням педагогічних задач;
- бесіда зі студентами і магістрантами, консультування.

Таким чином, у процесі дослідження нами була розроблена методика формування професійних психолого-педагогічних умінь учителів. У подальшому передбачається комплексне вивчення проблеми вдосконалення професійної психолого-педагогічної підготовки вчителів, а саме: розробка критеріїв, рівнів і моделі формування професійних психолого-педагогічних умінь.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу // Вища освіта України. – 2004. – №1. – С. 5-10.
2. Гунда Г.В. Лабораторні заняття з педагогіки в системі загальнопедагогічної підготовки вчителя в університеті: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород, 2001. – 20 с.
3. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: Навч. програма спец. курсу для слухачів закл. підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Інститут змісту і методів навчання; Державна академія керівних кадрів освіти / Я.Я. Болюбаш (уклад.). – К.: ВВП “Компас”, 1997. – 15с.
4. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.: За ред. І.А. Зязюна. – К.: Вища шк., 1997. – 349 с.
5. Ковальчук В.А. Формування у майбутніх учителів системи професійних умінь розв’язувати соціально-педагогічні задачі// Житомир. пед. у-т. Вісник. – Житомир, 2000. – Вип. 6. – С. 66-68.

УДК 37.018

О.Я. Крокошенко

ІСТОРИЧНА ТА СОЦІАЛЬНА СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Статтю присвячено з’ясуванню історичних особливостей розвитку та соціальної сутності педагогічної компетентності в процесі підготовки майбутніх учителів.

The article is devoted to the elucidation of the historical development and social matter of pedagogical competence in the process of future teachers' vocational education.

Україна, визначивши своє європейське майбутнє, цілком закономірно інтегрується в Європейський освітній процес. За твердженням української дослідниці О.Овчарук, у країнах Євросоюзу “актуальності набуває поняття компетентності, що пов’язане з багатьма чинниками, оскільки саме компетентність є тим індикатором, що дозволяє визначити готовність ... випускника до життя, його подальшого розвитку й активної участі в житті суспільства” [1: 236]. Актуальність і значення цього питання підтверджується численними науковими дослідженнями. Так, І. Зязюн підкреслює, що “від рівня розвитку молоді, (розумового, естетичного, практичного) залежать її можливості впливу на розвиток суспільства та внесок у соціальний процес” [2: 45]. На думку педагога, “сміслом і ціллю освіти є Людина в постійному ... розвитку, її духовне становлення, гармонія відносин із собою та іншими людьми, зі світом. Кінцевий результат освіти – внутрішній стан людини на рівні потреби пізнавати нове, здобувати знання, виробляти матеріальні і духовні цінності...” [3: 14-18]. Російській учений А. Хуторський підкреслює, що освітні компетенції мають на увазі, що учень не засвоює окремі одне від одного знання та вміння, а опановує комплексну процедуру, в якій для кожного виділеного напрямку присутня сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер [4: 60]. Значний внесок у розробці питання компетентності належить російським дослідникам І.Зимній, А.Марковій, Л.Мітіній та іншим.

Мета нашої розвідки полягає у з’ясуванні історичних особливостей розвитку та соціальної сутності педагогічної компетентності в процесі підготовки майбутніх учителів. У 60-і роки ХХ століття термін “компетентність” почав використовуватися в основному в науково-публіцистичній літературі. Згодом у словнику іноземних слів з’являється таке визначення: “компетентність – поінформованість, обізнаність, авторитетність” [5: 282]. Тоді